

*Иметова Жаркын Качыбековна,
окутуучу,
Ош Мамлекеттик университети,
Кыргыз Республикасы, Ош шаары,
e-mail: imetovaz@gmail.com*

**АНГЛИС ТИЛИН ҮЙРӨНҮҮДӨГҮ АЙРЫМ МАСЕЛЕЛЕР
ЖАНА АЛАРДЫ ЧЕЧҮҮНҮН ЖОЛДОРУ**

*Иметова Жаркын Качыбековна,
преподаватель,
Ошский Государственный университет,
Кыргызская Республика, город Ош,
e-mail: imetovaz@gmail.com*

**ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ**

*Imetova Zharkyn Kachybekovna,
Teacher,
Osh State University,
Osh city, Kyrgyz Republic,
e-mail: imetovaz@gmail.com*

**PROBLEMS OF LEARNING ENGLISH AND SOME
WAYS TO SOLVE THEM**

Аннотация: Макалада азыркы учурдагы англис тилинин кыргыз коомчулугундагы орду, англис тилин үйрөнүүдөгү айрым маселелер жана көйгөйлөр белгиленип, талкууланды. Азыркы коомдун талаптарына ылайык англис тилин үйрөтүү боюнча айрым тажрыйбалар изилденди жана бир катар жыйынтыктар келип чыгарылды. Англис тилин оңой, тез үйрөтүү жана үйрөнүү үчүн окутуучуларга жана үйрөнүүчүлөргө сунуштар берилди.

Аннотация: В статье рассматривается роль английского языка в современном кыргызском обществе, некоторые вопросы и проблемы в изучении английского языка согласно современным требованиям. Был изучен некоторый опыт преподавания английского языка и сделан ряд выводов. Учителям и учащимся были даны рекомендации для легко и быстрого преподавания и изучения английского языка.

Annotation: The article discusses the role of the English language in modern Kyrgyz

society, some issues and problems in the study of the English language. According to modern standards, some experience of teaching English was studied and a number of conclusions were made. Teachers and students were advised to teach and learn English easily and quickly.

Түйүндүү сөздөр: англис тили, үйрөнүү, тажрыйба, натыйжалуулук, маселе, жыйынтык, интеграция, сурамжылоо.

Ключевые слова: английский язык, обучение, опыт, эффективность, проблема, результат, интеграция, опрос.

Key words: English, learning, experience, efficiency, problem, result, integration, survey.

Киришүү. Англис тили дүйнөлүк тил катары эсептелип, элдин көптөгөн ийгиликтерди багындыруусу да алардын англис тилин үйрөнүүсү менен байланыша баштады. «Заманбап адис маданият аралык илимий байланыштарды түзүүгө, эл аралык конференцияларга катышууга, илимдин белгилүү бир тармагындагы чет өлкөлүк

тажрыйбаны үйрөнүүгө, ишкердик жана өнөктөштүк байланыштарды түзүүгө даяр болушу керек» [4, 61]. Акыркы мезгилдери Кыргыз өлкөсүндө да айрыкча жаштардын арасында англис тилин үйрөнүп чет мамлекеттерде билим алууга, иштеп келүүгө кызыккандар аябай көп. Дүйнөлүк интеграциялашууну англис тилисиз элестетүү кыйын. Айрыкча акыркы 20 жылдай аралыкта англис тилин үйрөнүүгө болгон талап аябай жогорулап баратат десек жаңылышпайбыз. «Советтик идеология англис тилин үйрөтүү жумуштарын чектеп, ага схоластикалык мамиле кылганы менен бул тилди үйрөнүү кызыкчылыгынын бардык социалдык чөйрөдө жогорулашы Кыргызстанда аны окутууга жаңы талаптарды койду» [3, 110]. Эл аралык маданий байланыштардын күчөшү, туристтердин келиши менен англис тилинде кызмат көрсөтүүнүн өсүшү сыяктуу факторлор англис тилин үйрөнүүгө талап жогору экендигинин далили катары карасак да болот.

Кыргызстанда көпчүлүк жаштар англис тилин үйрөнүп чет өлкөгө чыгууга кызыгышат. Бул албетте өлкөбүздүн экономикасы менен да байланыштуу, себеби көпчүлүк жаштар англис тили аркылуу чет өлкөдө билим алууну жана ошондой эле иштеп келүүнү максат кылышат. Алар көбүнчө англис тилин үйрөнүү үчүн мектептен же мамлекеттик кандайдыр бир окуу жайдан сырткары кошумча окуу курстарына кайрылууларын да билебиз. Ошондуктан биз окуткан студенттердин айрымдарынан чет өлкөгө иштөөгө болгон каалоосун жана ал үчүн эмне тоскоол болуп жаткандыгын аныктоо үчүн сурамжылоо жүргүзүп көрдүк. Алардын 90 пайызы чет өлкөгө чыгууга кызыгат ал эми 10 пайызы кызыкпайт, 80 пайызы англис тилин билбегени үчүн чыга албай тургандыгын, 10 пайызы виза маселеси, ал эми 10 пайызы ар кандай маселелерге байланыштуу (көбүнчө үй-бүлөлүк жана ден соолукка байланыштуу) чет өлкөгө чыгууга тоскоол боло тургандыгын айтышкан.

Изилдөөнүн максаты. Демек жаштардын англис тилин үйрөнүүгө кызыгуусу

жогору, жана бул айрымдар үчүн абдан чон маселе, аны чечүүнүн бирден бир жолу бул аны эффективдүү үйрөнүү болууда. А эмне үчүн кээ бир адамдар үчүн англис тилин үйрөнүү оңой ал эми айрымдар үчүн аны үйрөнүү аябай кыйын болууда? Изилдөөнүн негизги максаты, англис тилин тез жана оңой үйрөтүү үчүн туура багыт берүү.

Изилдөөнүн методикасы. Англис тилин канткенде тез жана эффективдүү үйрөнүү талаптарын аныктоо максатында өзүбүз окутуудагы кездешип жаткан бир катар маселелерди аныктап, ага ылайык чечүү жолдорун карап чыктык жана жүргүзүлгөн эксперименттер менен бөлүшүүнү чечтик.

Негизги мазмуну. Изилдөөнүн негизинде англис тилин окутуудагы негизги эсептелген төмөндөгү маселелер аныкталды:

1-маселе. Англис тилинин эле эмес өз эне тилинин грамматикалык эрежелерин билбегендик. Мында эң эле жөнөкөй мисал катары филологиялык билими бар жарандардын жана филологиялык билими жок жарандардын англис тилин үйрөнүүсүн салыштырып көрдүк. Албетте филологиялык билими бар жарандар экинчилерге караганда англис тилин алда канча тез жана эффективдүү үйрөнө алышат. Себеби алардын эң жөнөкөй эле тилдик түшүнүктөрү бар, жана аларды башка тилди өздөштүрүүдө оңой эле колдоно алышат. (Мында «тилдик түшүнүк» – эң жөнөкөй филологиялык терминдер, мисалы, этиш, зат атооч, сын атооч, сөз түркүмдөрү, тамга жана тыбыш ж.б.) Мисалы этиш деген эмне экендигин билбеген адамга этиш жана зат атоочтун айырмасын түшүндүрүп бүткүчө эле бир канча убакыт кетүүсү мүмкүн. Жана ушул эле маселени бир катар англис тилин үйрөнүү боюнча китептердин автору, Хамид Турсуновдун Умма журналына берген «О секретах изучения английского языка» макаласынан мисал келтирели: «Если у детей не будут навыков чтения и письма на кыргызском и/или русском языке, то шансы у детей выучить английский язык нулевые» [1]. Мында кыргыз тили же орус тили катарында англис тилин үйрөнүүчүнүн эне тили эсептелиүүдө. Демек башка кайсы тил болбосун, чет тилин үйрөнүү үчүн биринчи

кезекте өз эне тилдин грамматикасын жакшылап үйрөнгөн адамдын жакшы жыйынтыкка жетүүсүн айта алабыз.

2-маселе. Англис тилин үйрөнүүдөгү начар эс тутум же болбосо сөздүк жаттоо кыйынчылыгы. Көпчүлүк англис тилин үйрөнүүчүлөр англис тилин үйрөнүүдөгү кыйынчылык бул сөз жаттоодо деп да ойлошот жана канчалык көп сөз жаттаса ошончолук тез англис тилин өздөштүрөбүз деп ойлошот. Ал гана эмес кээ бир мугалимдердин англис тилин окутуу сабактарында окуучуларга сөз жаттоо ыкмасы менен сабак өтүп жаткандыгын да көрүп калганыбыз бар. Бирок сөз жаттоодо ошол жаңы сөздөрдүн канчалык деңгээлде окуучулар колдонуп жатышы, дегеле ошол жатталып жаткан сөздөрдүн баарын окуучу өз сүйлөм кебинде колдоно алабы, ушуга окшогон маселелер кээ бир окутуучуларды анчалык деле ойлондура бербегени өкүндүрөт. Анан албетте куру жатталган жаңы сөздөрдүн окуучуга сиңимдүүлүгү начар жана андай сөздөрдү окуучу баары бир өзүнүн сүйлөм кебинде колдоно албайт. Демек андай аракеттен жыйынтык чыкпайт. Канча сөз билсе да, биринчи кезекте ошол сөздөрдү кураштырып сүйлөм жасоонун жолдорун үйрөтүү керек. Жана да биринчилерден болуп окуучунун өз эне тилиндеги сүйлөм түзүлүү жолдору менен англис тилинин сүйлөм түзүү жолдорун салыштырып, окуучуга мисал катары окуучу мындан ары ар кандай сөздөрдү ошол сүйлөмгө ыңгайлаштырып түзө алгыдай кылып, көрсөтүп берүү керек. Окуучу үчүн эң эсте калгыдай мисалдарды, мисалы турмуштук, жөнөкөй күнүмдүк жашоодо колдоно алгыдай мисалдарды келтирсек аябай жакшы жыйынтык берет. Башкача айтканда, практика жана теория дайыма айкалышап жүрсө гана англис тилин үйрөнүүчүнүн ар бир жаттап жаткан сөзү, алардын ар бир грамматикалык эрежелер менен дал келип колдонулуусу үйрөнүүчүнүн түбөлүк эсинде сакталат жана үйрөнүп жаткан адам аларды эффективдүү колдоно алат деп ойлойбуз. Ал эми теория жана практиканы айкалыштыра алуу үчүн биз ошол ар бир үйрөнүп жаткан сөзүбүздү

диалог, ролдук оюн, же болбосо күнүмдүк, турмуштук сүйлөмдөрдү түзүү же дагы башка түрдүү ыкмалар, оюндар аркылуу ишке ашыруубуз толук мүмкүн. Башкача айтканда жаңы сөздөрдүн колдонулуусу боюнча китепте келтирилген мисалдар же сүйлөмдөр менен гана чектелип калбоо, сөзсүз окуучунун ошол сөздөрдү катыштырып, өзүнүн чыгармачылыгы менен түзүлгөн туура сүйлөмдөр болгондо гана окуучу ошол сөздү колдоно алат жана эстеп калды деп эсептесек болот.

3-маселе. Англис тилинде сүйлөй алуу, бирок түшүнө албоо. Бул маселе көбүнчө жакшы угуучулук жөндөмдү “аудирование” өнүктүрбөгөн үйрөнүүчүлөрдө кездешет. Англис тилин үйрөнүп жаткан ар бир улуттун өзүнө жараша фонетикалык айырмачылыктарын да эске салып кетсек ашыктык кылбас. Мисалы, көпчүлүк Индия жана араб элинин англисче сүйлөгөнүн салыштыра турган болсок, алардын албетте фонетикалык айырмачылыктары бир кыйла эле билинет. Алар көпчүлүгү өздөрүнүн эне тилдерине таандык фонетикалык өзгөчөлүккө карата сүйлөшөт. Мисалы Индияда *th-d* болуп угулса, Араб элинде *g-g* (*pp*) тыбышындай болуп угулуп кетишине күбө болуп эле жүрөбүз. Жана биздин кыргыз тилибиздин деле англис тилине окшобогон фонетикалык өзгөчөлүктөрү өтө көп. Ошондой эле, биздин студенттердин жана мугалимдердин арасынан да алардын англисче сүйлөй алуусу, бирок башка англис тилдүү адам сүйлөгөндө алардын эң жөнөкөй эле сөздөрүнө түшүнбөй калуусу жөнүндө айткан маселелери аз эмес. Мисалга алсак, көбүнчө индиялыктар англисче башкачараак өзүнө таандык акцент менен сүйлөйт эмеспи. Маселени жоюу катары биз көбүнчө таза англис тилдүү аудиолорду угууну, видеофильмдерди англисче көрүүнү жана англис тилин алып жүрүүчүлөр (носители языка) менен көбүрөөк сүйлөшүүнү сунуштайт элек.

4-маселе. Англис тилинде сүйлөшүү үчүн англис тилдүү чөйрөнүн жок болуусу. Бул маселени козгоордон мурда эмне үчүн ушул маселе негизги маселе болуп эсептелди, ушуга токтолуп көрөлү. Баарыбызга маалым

болгондой кайсы бир тилди үйрөнүү үчүн ошол тилде сүйлөгөн чөйрөнүн бар болуусу өтө чоң роль ойнойт. Мисалы Кыргызстанда орус тилдүү телекөрсөтүүлөр кеңири болгондуктан, такыр орус тилди үйрөнбөгөн кыргыз тилдүү жарандар дагы орус тилинде жакшы эле деңгээлде түшүнө да сүйлөй да алышат. Кыргыз өлкөсүндө эки тилди, орус жана кыргыз тилин бирдей билген жарандар көп. Бирок акыркы 20 жылдыкта Кыргызстанда англис тилине болгон кызыгуунун өсүп жаткандыгы белгилүү. Үйрөнүүчүлөрдүн негедир орус тилине караганда англис тилин кыйынчылык менен өздөштүрүп жаткандыгын дал ушул англис тилиндеги телеканалдардын, англисче сүйлөгөн чөйрөнүн жок болуп жаткандыгы менен байланыштыра алабыз. Эксперимент катары мен өзүмдүн 6 жаштагы балам үчүн үйүмө англисче телеканал орноттуруп көрдүм. Балам телевизордон мультфильмдерди көп көргөндүктөн, мультфильм көп көрсөтүүчү балдар үчүн телеканалды көп көрүүсүнө шарт түзүп бердим. 1 айдан кийин эң жөнөкөй сөздөрдү түшүнө баштады жана сүйлөмдөрдү боолгоп түшүнө баштады. Бирок, толук түрдө түшүнөт деп айтууга эрте болчу. Ал эми 4 айдан кийин кадимкидей жөнөкөй сүйлөмдөрдү түшүнүп, жөнөкөй суроолорго жооп бере баштады. Негизгиси, мультфильмдерди көрсөтүп гана тим болбостон ошол үйрөнгөн сөздөрдү кайталатып сүйлөп туруу да мааниге ээ экендигин түшүндүм. Ошондо бала уккан сөздөрдү, сүйлөмдөрдү практика жүзүндө кайталап, жыйынтыгында тез үйрөнүүсү мүмкүн экендигине ынандык. Телевизордон телеберүүлөрдү же болбосо кызыккан фильмдерди көрүү менен тил үйрөнүүнүн жакшы жагы, үйрөнүүчү өзү атайын үйрөнүүгө убакыт бөлүп, кайсы бир окуу курстарына барбастан, өзүнө жаккан фильмдерди көрүп жатып эле көп нерсени үйрөнүп жаткандыгы, аудирование жакшы болуп жаткандыгы, ал эми жаман жагы, убакыт өтө көп кетүүсү мүмкүн, толук грамматикалык жактан жакшы түшүнбөй калуусу мүмкүн. Демек, үйрөнүүчү фильмдерди кошумча тил үйрөнүү каражаты катары пайдалансак жакшы болмок.

Корутунду. Өзүбүз иштеп жаткан чөйрөдө жана жалпы эле кыргыз коомчулугунда англис тилин үйрөнүү маселелерин практикалык өңүттө карап, талкууладык жана бир канча жыйынтыктарга келдик. Аларды маселелер катары көрсөттүк.

Жогоруда аталган маселелердин үстүнөн окутуучулар жана дегеле англис тилин үйрөнүүчүлөр иштеп, практика жүзүндө колдоно билсе, жакшы жыйынтыктарга келе алышат деп ишенебиз.

Англис тилин окутууда жакшы жыйынтыкка тез жана оңой жетүү үчүн, жогоруда аталган ар бир маселенин туура жолго коюлуусуна көңүл буруп, окутуучу үйрөнүүчү менен тыгыз иштешкенде гана жакшы жыйынтыкка келишин айткыбыз келет. Азыркы окутуунун заманбап педагогика, методикасына ылайык, ар кандай ыкмаларды колдонуу менен жогорудагы маселелердин өзгөчөлүгүнө көңүл буруп, англис тилин окутуу жолго коюлса окутуучунун эң жакшы жыйынтыктарга жетүү мүмкүнчүлүгү бар болоор эле деп айткыбыз келет.

Адабияттар:

1. Хамид Турсунов. О секретах изучения английского языка // Журнал Умма // [Электронный ресурс] // <http://ummamag.kg/interview/> / 2017.
2. Основные топ проблемы изучения английского языка. [Электронный ресурс] <https://easyspeak.ru> 2020.
3. Нуракова Ж.Ш. Кыргызстандагы медициналык жогорку окуу жайларында студенттердин англис тилиндеги жазма кептик көндүмдөрүн калыптандыруучу окуу материалдарынын абалы. // Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары // – Бишкек, 2021. – №2 (54). – 107-112-бб.
4. Иметова Ж.К., Жакаева Г.К. ЖОЖдордогу тилдик эмес факультеттерде англис тилин окутуунун учурдагы көйгөйлөрү жана аны чечүүнүн айрым жолдору // Ош МУ Жарчысы// – Ош, 2021. – №4 (3). – 60 б.

Рецензиялаган:

Турдугулов А.Т.,

филология илимдеринин доктору,

профессор